

Отримано: 4 червня 2025 р.

Прорецензовано: 3 липня 2025 р.

Прийнято до друку: 4 серпня 2025 р.

email: larysa.minich@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3105-6835>

email: anastasiiia.repak@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3105-6835>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-26\(94\)-22-25](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2025-26(94)-22-25)

Мініч Л. С., Репак А. В. Лінгвокогнітивні особливості репрезентації майбутнього в інтерв'ю військових 2024–2025 років: концептуальний аналіз. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2025. Вип. 26(94). С. 22–25.

УДК: 811

Мініч Лариса Степанівна,
доцент кафедри української мови та літератури,
Національний університет «Острозька академія»

Репак Анастасія Володимирівна,
студентка другого (магістерського) рівня здобуття
вищої освіти спеціальності 035.01 «Українська мова та література»,
Національний університет «Острозька академія»

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО В ІНТЕРВ'Ю ВІЙСЬКОВИХ 2024–2025 РОКІВ: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У статті розглянуто лінгвокогнітивні особливості репрезентації майбутнього в інтерв'ю українських військових 2024–2025 років. Дослідження базовано на концептуальному аналізі вербальних стратегій, що використовуються військовими для опису майбутнього. Дискурс інтерв'ю військових став механізмом фіксації суспільних очікувань і цінностей, а також важливим ресурсом для вивчення ментальних структур, які формуються у кризовій ситуації. Аналіз інтерв'ю дозволив виокремити п'ять різних концептів: «поразка», «перемога як збереження держави», «невизначеність», «боротьба» та «перемога як комплексна мета». Виявлено полівекторність бачень, зокрема домінування концептів боротьби, перемоги, свободи, а також невизначеності. Кожен із них простежено як результат процесу концептуалізації, що відображає індивідуальну та колективну картину світу військових. Визначено, що ці концепти формують уявлення про майбутнє не лише на рівні особистого досвіду, а й крізь призму національного дискурсу, впливаючи на суспільні наративи, моральну стійкість та стратегічне мислення. Запропоновано типологію концептів майбутнього у воєнному дискурсі та їхній зв'язок із когнітивними моделями сприйняття часу і простору в умовах війни.

Ключові слова: воєнний дискурс, концепт, концептосфера майбутнього, лінгвокогнітивні моделі, концептуальний аналіз, інтерв'ю, стратегічне бачення.

Larysa Minich,
Associate Professor of the Department of Ukrainian Language and Literature,
The National University of Ostroh Academy
Anastasiia Repak,
student of The National University of Ostroh Academy

LINGUISTIC AND COGNITIVE FEATURES OF THE REPRESENTATION OF THE FUTURE IN INTERVIEWS WITH MILITARY PERSONNEL IN 2024–2025: A CONCEPTUAL ANALYSIS

The article examines the linguistic and cognitive features of representing the future in interviews with Ukrainian military personnel in 2024–2025. The study is based on a conceptual analysis of the verbal strategies used by military personnel to describe the future. The discourse of military interviews has become a mechanism for recording social expectations and values, as well as an important resource for studying the mental structures that are formed in crisis situations. Analysis of the interviews allowed us to identify five different concepts: “defeat,” “victory as preservation of the state,” “uncertainty,” “struggle,” and “victory as a complex goal.” The polyvectorality of visions was revealed, in particular the dominance of the concepts of struggle, victory, freedom, and uncertainty. Each of them is traced as a result of the conceptualization process, reflecting the individual and collective worldview of the military. It has been determined that these concepts shape perceptions of the future not only at the level of personal experience, but also through the prism of national discourse, influencing social narratives, moral resilience, and strategic thinking. A typology of concepts of the future in military discourse and their connection with cognitive models of perception of time and space in wartime is proposed.

Keywords: military discourse, concept, concept sphere of the future, linguo-cognitive models, conceptual analysis, interviews, strategic vision.

Постановка проблеми. Повномасштабне російське вторгнення в Україну створює нові виклики для суспільства загалом. Воєнний дискурс є значним складником національної комунікації в умовах збройного конфлікту, оскільки формує суспільні уявлення про майбутнє. Важливим завданням сучасної когнітивної лінгвістики, зокрема в контексті лінгвоконцептології, є дослідження того, як військові, що безпосередньо беруть участь у бойових діях, вербалізують свої очікування, плани, страхи та стратегії майбутнього. Аналіз воєнного дискурсу дасть можливість простежити еволюцію уявлень про майбутнє в умовах війни, а й зрозуміти механізми когнітивного конструювання реальності у складних умовах. Попри значний інтерес до вивчення воєнного дискурсу, питання репрезентації майбутнього у висловлюваннях військових залишається недостатньо дослідженим. Зокрема, відсутній ґрунтовний аналіз когнітивних моделей осмислення майбутнього у військовому середовищі, а також лінгвістичних механізмів їх вербалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання воєнного дискурсу, зокрема його когнітивних і прагматичних особливостей, активно досліджують сучасні науковці в межах лінгвістики, соціології, політології та психології тощо. У галузі

когнітивної лінгвістики особливу увагу приділяють концептам, а також ментальній репрезентація та її особливостям в когнітивній базі індивіда.

Водночас з-поміж авторів комплексних досліджень когнітивного спрямування у воєнній тематиці варто виокремити такі імена: Т. Князь, Н. Романишин, Р. Лапчук, О. Ємельянова, О. Пронь, Ю. Баклаженко, О. Смаль, Ю. Маслова, О. Шевченко.

Мета. Проаналізувати концептуальну структуру майбутнього в інтерв'ю військовослужбовців 2024–2025 років та визначити наративні концепти у їхніх когнітивних особливостях.

Виклад основного матеріалу. У сучасній науці термін «дискурс» має різні значення. Загалом текст сприймають як абстрактну, формальну структуру, що характеризується зв'язністю та цілісністю. Дискурс же розглядають як спосіб втілення тексту, який залежить від ментальних процесів у зв'язку з екстралінгвальними факторами.

Науковиця І. Царьова стверджує, що образ війни завжди формують через дискурс, тому його можна досліджувати, аналізуючи воєнний дискурс. Під цим поняттям розуміють висвітлення війни як у традиційному, так і в сучасному контексті. До воєнного дискурсу належать висловлювання військових (наприклад, доповіді чи зведення), політичні заяви про війну (тобто інтерв'ю), а також матеріали засобів масової інформації, що розповідають про воєнні дії (Царьова, 2023: 110).

У цьому зв'язку варто виокремити жанр інтерв'ю, що зараз став досить популярним і затребуваним серед глядачів, оскільки він може формувати громадську думку, впливати на емоційне сприйняття війни та її учасників. Інтерв'ю можуть мати різні комунікативні стратегії: інформаційну, аналітичну, пропагандистську чи навіть маніпулятивну. Зокрема, важливим є те, що інтерв'ю відображає когнітивний та емоційний аспекти, впливаючи на масову свідомість та створюючи суспільні наративи про воєнну ситуацію. Більшість дослідників вважає, що визначальною ознакою інтерв'ю є діалогічний характер, а саме загальноприйнятим є вживання цього терміну у двох розуміннях: як метод збору інформації у соціології, психології, або як жанр журналістики.

Зрештою інтерв'ювери торкаються різноманітних тем, а особливо в контексті воєнної тематики. Часто порушують стратегічні питання війни, так і її гуманітарні аспекти, зокрема долю цивільного населення, стан військових, державного устрою, моральний дух армії та суспільства загалом. У межах воєнного дискурсу інтерв'ю також слугує засобом документування подій, висвітлення реальних історій учасників бойових дій, а також розкриття глибших причин і наслідків конфліктів.

Окрему увагу в інтерв'ю в межах воєнного дискурсу приділяють обговоренню майбутнього – як військового, так і політичного, економічного та соціального. Військовослужбовці часто висловлюють прогнози щодо розвитку бойових дій, перспектив завершення конфлікту, післявоєнного відновлення країни та міжнародних відносин. Такі дискусії сприяють певним суспільним очікуванням і впливають на стратегічне планування як на державному, так і на особистісному рівні.

Дослідниці Т. Циганчук та Л. Шинкарьова вказують на те, що образ майбутнього – це психологічне утворення, результат внутрішньої роботи особистості, що прагне створити власну історію, перспективний життєвий шлях. Майбутнє має незавершений характер з широким діапазоном можливостей, що у свою чергу дає можливість змінити свою життєву траєкторію (Циганчук, Шинкарьова, 2019: 266).

Зауважимо, що майбутнє містить також як усвідомлені плани та цілі, так і підсвідомі очікування і страхи, що сформоване, вочевидь, під впливом особистого досвіду, соціокультурного середовища та індивідуальних цінностей. Завдяки цьому майбутнє постає як динамічний конструкт, що може змінюватися залежно від нових обставин, рішень і зовнішніх факторів. Таким чином, сприйняття майбутнього є не лише проєкцією бажаного, а й способом адаптації до реальності та механізмом особистісного розвитку.

Варто наголосити, що майбутнє в таких інтерв'ю можна простежити через певні концепти, які сформувалися у свідомості військових, наприклад, «перемога», «відбудова», «боротьба», «мир» тощо. Створення концептів пов'язана з процесом концептуалізації, який втілюють через людське світобачення, де мова є засобом комунікації, акумуляції досвіду, знань, відбитком культури. Тобто концептуалізація за визначення Т. П'ятовської – це «один із процесів пізнання, що ґрунтують на осмисленні інформації та утворенні на її основі концептів. У результаті творяться концепти, які своєю чергою поєднуються в системи концептів» (П'ятовська, 2014: 95). У результаті процесу концептуалізації відбувається формування концептуальної системи, що є сукупністю когнітивних структур, що ґрунтовані кризою призму знань, уявлень та досвід людини про навколишній світ. Вона організовує концепти в певну ієрархію, де кожен елемент має своє місце і значення.

Зрештою концептуальна система – це сукупність концептів. У науковій парадигмі термін «концепт» не має чіткого визначення. У широкому значенні концепт інтерпретують як нашарування ціннісних конотацій на значення слова, тобто будь-який вербалізований зміст якоюсь мірою відзначено етнічною специфікою. На погляд О. Селіванової, концепт є ментальним утворенням, що має предметну і когнітивну структуру, обумовлену мовними засобами, які фіксують і передають знання про світ (Селіванова, 2008).

Погоджуємось з визначенням О. Воробйова, що «концепт – це базова одиниця свідомості індивіда, а також частина “колективного несвідомого”; оперативна змістова одиниця пам'яті; частина психічних ресурсів нашої свідомості; це складний концептуальної системи» (Воробйов, 2011: 60).

Проаналізувавши інтерв'ю з військовими, вдалося виділити 5 різних концептів бачення майбутнього.

1. Концепт «поразка» («Як ми виграємо, якщо ми втрачаємо населені пункти. Ми програємо вездє... в мобілізаціях, в медіа, у відношенні населення, в майбутніх новобранців, в настроях самих військах. Втома, трошки недовіри, не така вже мотивація як в 2022 році» – Кирило Верес, червень 2024 р.).

Усі елементи цитати мають негативну конотацію: «втрата», «програємо», «втома», «недовіра». Це свідчить про фокус на деструктивних аспектах, що є характерним для людей у стані розчарування та виснаження. Можемо простежити також концептуальний зсув від активної боротьби (типової для військових 2022 року) до пасивного констатування стану («програємо», «втома»), що вказує на зміни у світосприйнятті та зниження рівня мотивації.

2. Концепт «перемога як збереження держави» («Весь ресурс держави повинен бути направлений лише на одне і виконані поставлені завдання, а перемога буде для нас перемогою – це збереження суверенітету, збереження держави» – Петро Горбатенко, березень 2025 р.; «Війна ця вкрай важка. Мало того по-справжньому затяжний конфлікт на дану хвилину. Більше за всіх реально солдати хочуть миру, тому що вони перші мають шанси померти, але більшість нас розуміє, що тут

питання навіть не в Донецькій області, питання навіть не в геополітичних розкладах, особистих амбіцій політиків і так далі. Тут питання виживання цієї країни, якщо ми її втратимо – будь-де ми будемо гостями. Це – наш дім, це – наша земля, іншої у нас просто нема» – **Андрій Білецький, березень 2025 р.)**

Концепт розкриває стратегію військового мислення. Загалом він формулює перемогу не як абстрактне досягнення, а як чітко визначену мету, що виражає когнітивну стратегію збереження стабільності держави. Висловлювання побудоване на позитивній конструкції, що акцентує увагу на збереженні та забезпеченні існування країни в її політичному і територіальному вигляді, а не на боротьбі чи втраті, акцентуючи на прагматичному баченні майбутнього. Вислів «якщо ми її втратимо – будь-де ми будемо гостями» вказує на катастрофічні наслідки втрати державної незалежності, де поняття «гостями» є метафорою для безправного становища, позбавленого суверенітету. Цей образ може викликати в слухачів відчуття крайньої загрози і сприяє формуванню думки, що альтернатива – це підкорення, втрата контролю над власною землею. Особливо виявлено колективну відповідальність за збереження країни, де кожен має свою частину в боротьбі за національну єдність і суверенітет.

3. Концепт «невизначеність» («Побачимо, що буде, може завтра, а може 10 років ще буде» – Давид Касаткін, травень 2024 р.)

Основним фактором цієї цитати є виражена невизначеність щодо тимчасових меж і розвитку подій, що є характерним для ситуацій, коли неможливо точно передбачити. Використання конструкції «може завтра, а може 10 років ще буде» підкреслює надзвичайну варіативність можливих сценаріїв, що відкриває широкий часовий горизонт для подій. Цей підхід відображає когнітивну модель, де майбутнє не є чітко визначеним, а єдиною повністю залишається лише те, що ситуація може змінюватися в будь-який момент і за непередбачуваними обставинами. Важливим є і те, що через використання «може» військовий акцентує увагу на ймовірності, а не на факті. Цей вираз, з одного боку, фіксує почуття безпорадності перед неминучими обставинами, а з іншого – відображає готовність адаптуватися до будь-яких можливих сценаріїв.

4. Концепт «боротьба» («У нас іншого виходу немає. Або воювати, або смерті. Іншого варіанту для України немає, бо якщо ми складемо зброю нас вб'ють» – Єгор Воробйов, березень 2025 р.)

Концепт «боротьба» – один із найбільш потужних лінгвокогнітивних моделей в умовах війни. Він містить в собі дихотомію вибору між двома можливими варіантами розвитку подій – боротьбою або смертю. Когнітивна особливість полягає в тому, що редукує всю складність ситуації до простого і ясного вибору, що має наслідки на існування. Цей механізм відображає граничну спрощеність і категоричність, що характерні для екстремальних умов. Також може свідчити про певну націленість на відображення фізичного, психологічного та морального вимірів війни. Тобто майбутнє – це боротьба за цінності, ідентичність, культурну та національну цілісність.

5. Концепт «перемога як комплексна мета» («Для себе я бачу перемогу – це повернення наших усіх побратимів додому, покарання усіх тих, хто винен в геноциді нашого народу, знищення повністю військового потенціалу росії і у кращому випадку знищення її, і щоб ми могли собі вільно жити, і побудова міцної армії» – Роман Білуха, березень 2025 р.)

Цей концепт проявляється через багатогранне бачення майбутнього, яке охоплює кілька ключових аспектів, що створюють єдину картину перемоги. Перемога для військовослужбовця є результатом цілісного процесу. Усі елементи перемоги пов'язані через ідею відновлення справедливості, національної гідності та безпеки. Вона відображає прагматичний підхід до військових і моральних цілей війни, де кожен етап перемоги є важливим для досягнення глобальної цілі – зміцнення незалежності і стабільності України.

Лінгвістично ці концепти вербалізують через певні метафори, часові маркери та емоційно забарвлену лексику. Кожен концепт відображає специфічні аспекти війни, з якими стикаються військові, і важливість того, як вони сприймають ситуацію, як бачать свою роль у війні та її наслідки. Також ілюструють значний вплив війни на когнітивні процеси та сприйняття реальності загалом. Концептуальна структура демонструє, що майбутнє для них є не тільки набором подій, а й важливим процесом, у якому зростає усвідомлення екзистенційних загроз для держави, а також бажання забезпечити довготривалу безпеку та справедливість для народу.

Отже, воєнний дискурс є важливим інструментом для формування суспільних уявлень про війну, її етапи та наслідки. Різноманітні концепти, які формуються у свідомості військових, відображають як особисті переживання, так і колективні уявлення про майбутнє країни, нації та її безпеку. Ці концепти, виражені в інтерв'ю з військовими, розкривають глибокі когнітивні й емоційні процеси, допомагаючи глибше зрозуміти, як мова формує наше сприйняття реальності, як вона може впливати на суспільні наративи, саме тому репрезентація майбутнього у військовому дискурсі 2024–2025 років є полівекторною та містить як позитивні, так і негативні сценарії.

Література:

1. Білецький: Про негідників в армії, створення корпусу та головну тактику росіян. URL: https://youtu.be/1fZE_OguoUc?si=L-UzF0vB5_w7zF-y (дата звернення: 22.05.2025)
2. Від Майдану до фронту: Боротьба за Україну, стратегія та майбутнє війни | Герої. URL: https://youtu.be/ixikZGzsvZM?si=V7MKkW3dyLRQOB_f (дата звернення: 22.05.2025)
3. Воробйов О. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки. *Вісник КНЛУ. Серія : Філологія*. 2011. № 2. С. 53–64.
4. Кирило Верес: Як батальйон К-2 тримає позиції, про сержанта, що знищив 102 росіян, поради цивільним. URL: <https://youtu.be/RQsQZGw1trk?si=lv4LRPGlwtzWOMzO> (дата звернення: 22.05.2025)
5. П'ятковська Т. Концепти української ментальності в мовному дискурсі паремій. *Рідний край*. 2014. № 1. С. 94–97.
6. Розвідник «Ромаріо» про взяття полоненого, диверсійні групи ворога та ухиливців. URL: <https://youtu.be/zsmkdohJxxM?si=ZMgOiNtXN9IB9LPe> (дата звернення: 22.05.2025)
7. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
8. ХІМІК – кайф від ВІЙНИ, феномен РЕДІСА, ліс ЧУДЕС, нищінська ЗАПІЛАТА. URL: <https://youtu.be/LoW8ntWIGBQ?si=NNjN8GeFWeLmfOBR> (дата звернення: 22.05.2025)
9. Царьова І. Сучасний воєнний дискурс: процеси неологізації. *Лінгвістика*. 2023. №2 (48). С. 107–115.
10. Циганчук Т., Л. Шинкарьова. Вплив стресу на уявлення про майбутнє в учасників бойових дій. *Психологічний часопис*. Київ, 2019. № 5. С. 264–276.

References:

1. Bilets'kyi: Pro nehidnykiv v armiyi, stvorennia korpusu ta holovnu taktyku rosiyan. URL: https://youtu.be/1fZE_OguoUc?si=L-UzF0vB5_w7zF-y (data zvernennya: 22.05.2025)
2. Vid Maydanu do frontu: Borot'ba za Ukrainu, stratehiya ta maybutnye viyny | Heroyi. URL: https://youtu.be/ixikZGzsvZM?si=V7MKkW3dyIRQOB_f (data zvernennya: 22.05.2025)
3. Vorobyova O. Kontseptolohiya v Ukraini: zdobutky, problemy, prorakhunky. Visnyk KNU. Seriya : Filolohiya. 2011. № 2. S. 53–64.
4. Kyrylo Veres: Yak batal'yon K-2 trymaye pozytsiyi, pro serzhanta, shcho znyshchyv 102 rosiyan, porady tsyvil'nym. URL: <https://youtu.be/RQsQZGw1trk?si=lv4LRPGIwtzWOMzO> (data zvernennya: 22.05.2025)
5. P'yatkova T. Kontsepty ukraïns'koyi mental'nosti v movnomu dyskursi paremiy. Ridnyy kray. 2014. № 1. S. 94–97.
6. Rozvidnyk «Romario» pro vzyattya polonenoho, dyversiyi hrupy voroha ta ukhylyantiv. URL: <https://youtu.be/zsmkdohJxxM?si=ZMgOiNtXH9IB9LPe> (data zvernennya: 22.05.2025)
7. Selivanova O. Suchasna linhvistyka: napryamy ta problemy : pidruchnyk. Poltava : Dovkillya-K, 2008. 711 s.
8. KhIMIK – kayf vid V1YNY, fenomen REDISA, lis ChUDES, nyshchins'ka ZARPLATA. URL: <https://youtu.be/LoW8ntWIGBQ?si=NNjN8GeFWeLmfOBR> (data zvernennya: 22.05.2025)
9. Tsar'ova I. Suchasnyy voyennyi dyskurs: protsesy neolohizatsiyi. Linhvistyka. 2023. №2 (48). S. 107–115.
10. Tsyhanchuk T., L. Shynkar'ova. Vplyv stresu na uyavlennya pro maybutnye v uchasnykiv boyovykh diy. Psykholohichnyy chasopys. Kyiv, 2019. № 5. S. 264–276.